

Олександр Галич – особистість, учений, громадянин: Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки й техніки України Олександра Галича/ Упор. О. М. Горошкіна, В. Г. Фоменко, І. Л. Савенко. – Луганськ: Знання, 2008. – С. 333 –340.

УДК 821.161.2.09 Чернявський

Манич Н.Є.

ПУБЛІЦИСТИКА МИКИТИ ЧЕРНЯВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ МЕТАЖАНРОВОЇ СТРУКТУРИ ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Серед культурних діячів Луганщини значну увагу привертає постать відомого письменника Микити Антоновича Чернявського. У доробку митця більше 20 збірок поезій, кілька масштабних романів та повістей, оповідання, видані як у збірці, так й окремими публікаціями в періодиці, а також чимало публіцистичних творів. Метою даного дослідження є спроба проаналізувати публіцистику Микити Чернявського в контексті метажанрової структури його художньої творчості. Матеріалом дослідження є публіцистичні та літературно-критичні статті письменника, опубліковані на сторінках луганських періодичних видань у 1960-1990-х рр.

Народився Микита Чернявський у 1920 році. Дитинство майбутнього письменника припало на бурхливі та суперечливі роки становлення радянської влади в Україні. Особливо важкими для родини Чернявських були кінець 20-х – початок 30-х років, коли відбувалася насильницька колективізація села. Але незважаючи на обставини, Чернявський спромігся здобути освіту й уже в ранньому віці проявити письменницький талант. Спочатку він навчався в семирічній Новоахтирській школі, вже тоді виявляючи інтерес до літератури та віршування [1, с. 94]. Після закінчення школи рік пропрацював у колгоспі, потім мав бажання вступити в педагогічний технікум у Старобільську, але того року не встиг подати документи. Отже, навчання Чернявський продовжив у Старобільській медично-фельдшерській школі. Після закінчення цієї школи в 1939 році був призначений до села Криничне Старобільського району [2, с. 78].

Під час війни Микита Чернявський не був мобілізований через поганий зір, але обставини склалися так, що в евакуацію також не потрапив, змушений був лишитися в окупованому селі. Але молодий фельдшер відразу знайшов своє місце у вирі подій – у селі Смолянинове став організатором підпільного шпиталю для місцевих партизан і поранених радянських солдат, що відступали разом із фронтом.

Після війни Чернявський лишився завідувачем медичним пунктом, але літературні студії не покинув. Згодом письменник

остаточно відмовився від медицини: у 1952 року він залишив фельдшерську роботу й перейшов літпрацівником у редакцію газети “Лисичанский рабочий”, у 1958 став кореспондентом газети “Луганская правда”, а згодом – завідувачем відділу культури газети “Прапор перемоги”. З 1961 року Чернявський повністю віддається творчій роботі, живучи вже в Луганську [1, с. 94]. Отже, як бачимо, саме журналістська діяльність стала першим серйозним кроком Микити Чернявського в світ літератури. І, хоча в професійній сфері митець зробив вибір на користь художньої літератури, все ж таки публіцистика протягом багатьох років була невід’ємною частиною його творчого доробку.

Дана робота є частиною дисертаційного дослідження, у якому художні твори Микити Чернявського розглядаються як метажанрова структура. Не заглиблюючись в теоретичний аспект даного питання, зазначимо лише, що під метажанром ми розуміємо певну абстрактну формально-змістову єдність текстів у даному випадку одного письменника, “особливий тип організації творів у цілісну картину світу” [3, с. 70]. Стрижневими синтезуючими елементами такої структури є інтертекстуальний зв’язок між її компонентами (окремими творами), масштабні метатемати, деякі особливості індивідуального стилю письменника (наприклад, символіка образів, засоби характеротворення, композиційні прийоми тощо), а також певна філософська концепція автора, послідовно реалізована в кожній окремій структурній частині метажанру. Слід також зазначити, що, на думку Лейдермана, “така абстракція, як метажанр має власне теоретичний, дослідницький характер” [4, с. 138].

Спроба дослідити в цьому контексті й публіцистику письменника дає змогу глибше зрозуміти мотивацію автора при виборі того чи іншого життєвого матеріалу для прозового, ліричного або ліро-епічного твору, а також в окремих випадках віднайти прототипи персонажів та реальні події, художньо переосмислені митцем, оскільки рівень документальності публіцистичних творів є значно вищим. Отже перейдемо безпосередньо до статей Микити Чернявського.

Перш за все слід зазначити, що досліджувана публіцистика друкувалася за радянських часів у періодичних виданнях, які були рецензовані та цензуровані відповідно до існуючих на той час ідеологічних настанов. Через це журналісту, а тим паче завідувачу відділу газети, уникнути цього тиску офіційної ідеології було фактично неможливо. Тому багато публіцистичних творів Микити Чернявського не позбавлені зайвої патетики та іноді недоречних, неорганічних панегіричних висловлювань на адресу існуючої влади, суспільного устрою та ролі пролетаріату в загальному світовому поступі. Використання шаблонних схем побудови газетних публікацій (наприклад, поруч з зазначенням досягнень у певній сфері обов’язково автор мав вказати й існуючі недоліки, які можуть бути подолані лише завдяки мудрій політиці комуністичної партії) посприяло значному

наближенню стилю літературно-критичних статей до стилю суто публіцистичних праць, що зараз дає змогу розглядати їх скоріше як публіцистику, ніж як літературознавчі розвідки. Стандартизовані елементи зникають лише на початку 1990-х разом зі зміною державної політики в сфері культури. Саме в цей період з'являється певний спротив такому ідеологічному тиску як у публіцистичних, літературно-критичних, так і в художніх творах Чернявського, особливо в тих, які не були опубліковані за життя автора й зберігаються в архівах. У статті "Око" (1990), присвяченій літературним досягненням Миколи Мірошніченка, письменник відкрито говорить про штучну "громадянськість, без якої донедавна ніхто з поетів навіть не мріяв про видання своєї книжки, хоч його творчі спроможності струмувалися зовсім в іншому напрямку" [5].

Щодо тематики публіцистичних праць Микити Чернявського, то всі розглянуті статті можна умовно поділити на чотири групи. Перша група – це літературно-критичні статті, присвячені як окремими постатям письменників, так і всьому літературному процесу на Луганщині. Наявність статей цієї тематики в доробку Микити Чернявського не є випадковою, оскільки він у 1958-1965 роках керував обласним літературним об'єднанням, а з березня 1977 по березень 1983 року був відповідальним секретарем Ворошиловградської письменницької організації, а отже постійно перебував у вирі літературного життя регіону. Літературно-критичні публікації письменника за формальним показником розподіляються на дві підгрупи: літературні портрети письменників ("Верность истокам" про Андрія Медведенка [6], "Наш Сосюра" [7], "Слово про Миколу Упеніка" [8], "Око" про Миколу Мірошніченка [5]) та "статті-звіти" ("На главном направлении" [9], "Рідний край надихає" [10], "Свята буднів" [11], "Письменник у знаменний час" [12], "Высокое призвание" [13] тощо), які подавали інформацію про діяльність обласної організації Спілки письменників України. Як можна побачити з назв статей-звітів, вони більше потрапляли під вплив ідеологічного тиску, найчастіше були написані до якихось ювілеїв і пам'ятних дат та часто зводилися до статистичного перерахування фактів. А от літературні портрети письменників-земляків, хоч і містили в собі чимало штамів та стереотипних ідеологічних порад митцям, але все ж таки склалися з більш-менш об'єктивних оцінок та конструктивної критики. Важливим є те, що Чернявського у творах інших авторів найчастіше цікавило відбиття тих тем, які в його власній художній творчості набули значення метатем (наприклад, відображення війни або життя села).

Другу групу публіцистики Микити Чернявського складають статті про мешканців Луганщини, які відзначилися в якійсь сфері суспільного життя. Ближче до літературних портретів знаходяться публікації про скульпторів та художників області. Серед них такі: "Хвилююча тема" [14] про луганських художників Віктора Кошового,

Михайла Шевченка, Вахтанга Ахвледіані, Тамари Капканець, Євгена Полонського, Ігоря Панича, “Життя в образах” [15] про Василя Федченка, “Натхнення – людям” [16] про Федора Вовка, “У світі образів” [17] про Іллю Овчаренка, “Неспокій” [18] про Івана Чумака. Є також кілька статей, які розповідають про конкретні скульптурні роботи: наприклад, публікація “Вічна слава героям” [19] присвячена меморіальному комплексу “Молода гвардія” в Краснодарі. Тут знову бачимо звернення Микити Чернявського до робіт, суголосних з тематикою його художніх творів, адже сам письменник неодноразово звертався до зображення подвигу молодогвардійців. Зокрема, саме цьому епізоду боротьби з фашизмом присвячено поему “Безсмертники” [20]. Тема митця-скульптора теж знайшла своє втілення в кількох ліричних творах письменника. Наприклад, зворушлива історія про людину, яка здолала страшну хворобу заради мистецтва, була покладена в основу “Балади про сліпого різьбяр” [21]. Молодий хлопець, поранений на війні, втратив зір, але життя не згасло для нього – усі свої сили він спрямував на мистецтво й став справжнім майстром-різьбяр. Кульмінацією історії стає виготовлення сліпим митцем дерев’яного пам’ятника Тарасові Шевченку. Сюжет, напевне, настільки вразив автора, що згадка про нього присутня й у іншому творі:

Ви чули про того хлопця,
Що образ живий Шевченка
Вирізьбив сліпуче? [21, с. 91].

Крім статей про митців, до цієї групи слід віднести й публікації про людей з робітничого чи селянського середовища, які вчинили військовий подвиг за часів Вітчизняної війни або щоденно йдуть на трудовий подвиг. Звичайно, у таких публіцистичних творах найяскравіше проявили себе канони соцреалістичної публіцистики, проте саме вони дають найбільше інформації щодо прототипів цілого ряду персонажів, зображених Микитою Чернявським у ліро-епічних та епічних творах. Іноді автор сам вказує на зв’язок того чи іншого героя публікації з персонажем певної художньої праці. Наприклад, у статті “Високі сходинки” читаємо такі рядки: “Нещодавно мені довелося зустрітися з героєм моєї поеми “Три пісні про подвиг” Петром Юхимовичем Синяговським...” [22]. А далі йде розповідь про нелегку долю цієї людини. З огляду на автобіографічність більшості художніх творів Чернявського наявність таких публікацій у періодиці може багато в чому допомогти при їх дослідженні.

Третю групу публіцистичних творів Микити Чернявського складають публікації, жанр яких сам письменник визначає як “туристичні нотатки”. У цих нотатках автор ділиться враженнями від поїздок закордон та в інші республіки Радянського Союзу (такі публікації датовані переважно початком 1960-х і 1980-ми роками [23-29]). Після ознайомлення з цими статтями стає зрозумілим звідки в ліриці та в прозі Чернявського з’являються ландшафти Риму, Афіні,

Парижа, Перніка, Софії та Забайкалля.

Четверту групу публіцистичних творів письменника складають публікації актуальної на час написання суспільної тематики. Цих статей найменше, оскільки постійно маючи справу з культурним життям Луганщини, Чернявський не міг багато часу та зусиль приділяти ще й економіці чи політиці. Проте певна кількість таких творів все ж таки є. Найбільше привертає увагу стаття, написана письменником у співавторстві з А. Жаркіх. Публікація має вельми промовисту назву “Стакан води: Всё дороже становится вода для жителей села Смоляниново Новоайдарского района на Ворошиловградщине. И не только для них” [30]. На жаль, зараз дуже складно з’ясувати, в якому році та в якому періодичному виданні вона з’явилася, оскільки збереглася лише вирізка з газети, яка знаходиться в архіві письменника в Луганській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О.М.Горького. Проте незаперечним є інший факт: сюжет даного публіцистичного твору став основою для написання Микитою Чернявським повісті “Ранок під ногами” [30].

Отже, як бачимо, публіцистика Микити Чернявського є складовою частиною метажанрової структури всієї його творчості й часто подає той життєвий матеріал, який письменник використовує для написання суто художніх творів. У даній роботі були проаналізовані лише літературно-критичні та суто публіцистичні роботи автора, на подальше дослідження ще чекають його нариси, опубліковані в різні роки на сторінках регіональної та всеукраїнської преси.

Література

1. Білогуб І. Микита Чернявський// Білогуб І. Літературно-краєзнавча Луганщина. – Луганськ: Світлиця, 1992. – Ч.2. – С.94-101.
2. Чернявський М.А. Автобіографія// Слово пам’ять береже/ упор. Л.Л.Нежива, О.І.Неживий. – Луганськ: Шлях, 2001. – С.78-81.
3. Гурбанська А. “Сльози Божої Матері” Є.Гуцала як метажанр// Слово і Час. – 2007. – № 1. – С. 70-74.
4. Лейдерман Н.Л. Движение времени и законы жанра: Монография. – Свердловск: Среднеуральское книжное издательство, 1982. – 256 с.
5. Чернявський М. Око// Прапор перемоги. – 1990. – 28 березня.
6. Чернявський Н. Верность истокам// Ворошиловградская правда. – 1985. – 19 июля.
7. Чернявський М. Наш Сосюра// Прапор перемоги. – 1980. – 25 травня.
8. Чернявський М. Слово про Миколу Упеника// Прапор перемоги. – 1964. – 14 червня.
9. Чернявський Н. На главном направлении// Ворошиловградская правда. – 1980. – 28 декабря.
10. Чернявський М. Рідний край надихає// Літературна Україна. – 1960. – 5 квітня.
11. Чернявський М. Свята буднів// Літературна Україна. – 1977. – 31 травня.
12. Чернявський М. Письменник у знаменний час// Прапор перемоги. – 1978. – 14 січня.
13. Чернявський Н. Высокое призвание// Ворошиловградская правда. – 1982. – 3 марта.
14. Чернявський М. Хвилююча тема// Прапор перемоги. –

1963. – 24 листопада. 15. **Чернявський М.** Життя в образах//Прапор перемоги. – 1977. – 20 березня. 16. **Чернявський М.** Натхнення – людям// Прапор перемоги. – 1971. – 17 квітня. 17. **Чернявський М.** У світі образів// Прапор перемоги. – 1976. – 18 вересня. 18. **Чернявський М.** Неспокій// Прапор перемоги. – 1967. – 18 січня. 19. **Чернявський М.** Вічна слава героям// Літературна Україна. – 1972. – 1 лютого. 20. **Чернявський М.** Народжується день: Лірика. Драм. поема. – Донецьк: Донбас, 1972. – 127 с. 21. **Чернявський М.** Земна могуть: Поезії. – К.: Дніпро, 1969. – 158 с. 22. **Чернявський М.** Високі сходинки// Прапор перемоги. – 1980. – 5 листопада. 23. **Чернявський М.** Європа, 1960: Нотатки туриста// Прапор перемоги. – 1960. – 12, 14, 16 серпня. 24. **Чернявський Н.** Побратимы// Ворошиловградская правда. – 1982. – 20 октября. 25. **Чернявський М.** Обрії дружби// Прапор перемоги. – 1982. – 25 вересня. 26. **Чернявський Н.** Наши друзья – челябинцы: Заметки писателя// Ворошиловградская правда. – 1980. – 30 августа. 27. **Чернявський Н., Бугорков С.** В Забайкалье: Путевые заметки// Луганская правда. – 1964. – 12, 14 августа. 28. **Чернявський Н., Титов В.** Вечная дружба// Прапор перемоги. – 1981. – 27 жовтня. 29. **Чернявський М., Бугорков С.** В сибірській дальній стороні// Прапор перемоги. – 1964. – 18 серпня. 30. **Рукописний фонд літературного архіву Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О.М.Горького.**

In the article the author studies M.Chernyavsky's publicistics in the context of metagenrical structure of his literary works. The analysis of writer's publicistic articles creates more ways for deep studying of his prose and lyrics in which M.Chernyavsky depicted real people and events.